

על האות ח בהלכה

במשך יום העיון¹ שמענו הרצאות על כתיבת האותיות, על צורת האותיות ועל תולדות הכתיבה; על חומר הכתיבה ועל צורת העמודים ועל צורת הספר – בקיצור, על כל הצדדים שהפליאוגרפיה עוסקת בהם עכשיו. ומבקש אני לסיים את הדיונים החשובים בדברים על אות אחת בהלכה, היא האות ח. לא אדבר על כל הנקודות ששייכות לאות זו בהלכה, אלא על פרט אחד, אם אפשר לומר כך, של האות הזאת, משום שאני רואה שיש דבר שלפי דעתי לא הובן כהלכה, ובידינו לבררו היטב.

וכשאני אומר "בהלכה" אני מתכוון לומר, שבהלכה בלבד אנו יכולים להסתייע בוודאות אם אנו דנים על איזה עניין שהוא, שכן ההלכה קובעת בדיוק מה שאנו מבקשים למצוא. ההלכה קובעת בדיוק את שהיא צריכה לקבוע בכל עניין. ולענייננו אנו צריכים להשתדל לראות מה ההלכה אומרת.

והנה בנוגע לכתיבה בכלל, היינו לצורת האותיות, אנו צריכים לזכור שיש הבדל בין כתיבה לכתיבה; רצוני לומר, אינה דומה כתיבה שאדם לומד בבית הספר, לכתיבה של כתבי קודש: כשהיו בתי ספר הייתה הכתיבה "חופשית". (ראה למשל את הדמיון הרב בין כתב ידו של רב אברהם בן הרמב"ם וכתב ידו של בנו רב דוד; ועל זה במקום אחר.²) אבל בכתיבה של כתבי קודש, היינו של ספרים שמסורים לציבור, כאן הכתיבה לכאורה צריכה להיות אחידה; אבל נראה שאין הדבר פשוט כל כך. התלמוד לא הרבה בתיאור צורת האותיות. למשל, שבת קג ע"ב:

א"ר יהודה: מצינו שם קטן משם גדול (שם משמעון ומשמואל נח מנחור וכו').
מי דמי מ"ם דשם סתום מ"ם דשמעון פתוח? א"ר חסדא: זאת אומרת, סתום

1. מפעל הפליאוגרפיה העברית שליד האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים קיים ביום השלישי י"ז בכסלו תשמ"ח יום עיון בפליאוגרפיה, ובו נישאו הרצאות שונות בתחום זה. בהיותי אז יושב־ראש הוועדה של המפעל הרציתי את הרצאת הפתיחה בתחילת היום ואת ההרצאה האחרונה בסוף היום. וזו אני נותן כאן.
2. על הכתיב בכלל נכתבו, כידוע, מחקרים רבים, ודיברתי עליהם לפי הצורך בהרצאת הפתיחה שהזכרתי. כאן אני מציין לאחדים מהם, כגון ספרו הגדול של בירנבאום, *The Hebrew Scripts*, כרכים א–ב, 1954–1971; וכגון מאמרו המפורט של אביגד, "הפליאוגרפיה של מגילות ים המלח ותעודות קדומות", מחקרים במגילות הגנוזות, עמ' 107 ואילך; וספרה המפואר של עדה ירדני, ספר הכתב העברי, ירושלים תשנ"א.

ועשאו פתוח – כשר. מתיבי: וכתבתם – שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלפין עיינין עיינין אלפין ביתין כפין כפין ביתין גמין³ צדין צדין גמין דלתין רישין רישין דלתין היהין חיתין חיתין היהין ווין יודין יודין ווין זיינין גונין גונין זיינין טיתין פיפין פיפין טיתין; כפופין פשוטין פשוטין כפופין מימין סמכין סמכין מימין סתומין פתוחין פתוחין סתומין...

מכאן אנו למדים על דמיון בין זוגות של אותיות בלבד (חוץ מן אלפין עיינין), אבל לא על צורת האותיות ממש. קרוב יותר לצורת האותיות הוא מה שנאמר בירושלמי מגילה א, יא:

כל האותות הכפולים באלף בית כותב הראשונים בתחילת התיבה ובאמצע התיבה, ואת האחרונים בסופה; ואם שינה – פסל... רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא ורבי סימון תריהון אמרין: תורת הראשונים לא היה לא ה"א שלהם ולא מ"ם שלהם סתום הא סמ"ך סתום. ר' סימון ורבי שמואל בר נחמן תריהון אמרין: אנשי ירושלים היו כותבין ירושלי' ירושלי' ולא היו מקפידין. ודכות' צפון צפונה תימן תימנה.

אינני צריך לרדת כאן לפרש את דברי הירושלמי. מתוך המגילות הגנוזות, למשל מגילת ישעיהו, אנו למדים שלא היו מקפידים על הסופיות, ובמקום ירושלם יכלו לכתוב ירושלמה, וכיוצא בו.

אנו חוזרים ושואלים: צורת האותיות במקום שאי אפשר לטעות בהבחנתן, לערוב של זו בזו ושל זו בזו – כלום הייתה איזו מסורת של כתיבה, או שמא כל סופר יכול היה לכתוב כנטיית לבו ובלבד שלא יטעה. על צורה מסוימת של אות ודרוש על צורה של אותיות אנו מוצאים במקום אחר. במנחות כט ע"ב אמרו:

אמר רב אשי: חזינא להו לספרי דווקני (דבי רב) דחטרי להו לגגיה דחי"ת ותלו ליה לכרעיה דה"י. חטרי להו לגגיה דחי"ת כלומר חי הוא ברומו של עולם. ותלו ליה לכרעיה דה"י, כדבעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרב אמי: מאי דכתיב בטחו הם ביי' עדי עד כי ביה יי' צור עולמים? אמר ליה: כל התולה בטחונו בהקב"ה הרי (הוה) ליה מחסה בעולם הזה ולעולם הבא. אמר ליה: אנא הכי קא קשיא לי מאי שנא דכתיב ביה ולא כתיב יה, כדרדש ר' יהודה בר ר' אילעאי: אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י, אם העולם הזה ביו"ד

3. נוסח אחר: גמלין; עיין הגהות ד"ס שם.

והעולם הבא בה"י. כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוא אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד]. ומפני מה נברא העולם הזה בה"י? מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא. ומ"ט תליא כרעיה? דאי הדר בתשובה, מעיילי ליה. וליעול בהך לא מסתייעא מילתא כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן? בא לטהר, מסייעין אותו; בא לטמא, פותחין ליה. ומ"ט אית ליה תאגא? אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו קשר. מפני מה... ומפני מה כפוף ראשו? מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה.

ומה שדרשו כאן על ההי דרשו כיוצא בו על הקוף בשבת קד ע"א: "ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף לגבי רי"ש? אמר הקב"ה: אם חוזר בו, אני קושר לו כתר כמותי. ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה? דאי הדר ביה ליעייל וליעול בהך, מסייע ליה לריש לקיש..."

אי אפשר לי להיכנס כאן לפירוש דברי התלמוד על תליית כרעיהן של ההי והקוף. אנו יודעים מה הייתה צורתן של ההי והקוף, ואיך אנו יכולים לישב את הצורה שאנו יודעים אותה, שבשתייהן הכרעיים שלהן לא היו תלויות אלא מחוברות לראשן, עם דרשת התלמוד (ואני יכול לפרש? אלא העניין שלנו הוא בדברי רב אשי, שראה שסופרים דייקנים מחטרים את ראש החית. מה פירוש מחטרים?

קודם כול יש להעמיד את הדברים על דיוקם: רב אשי לא ראה לפניו מיכן שום כתיבה מיוחדת לאות ח עד שראה לסופרים הדייקנים שכותבים אותה בצורה מיוחדת. ומאי צורתה? נחלק בזה ראשונים: התוספות במקום מביאים שתי דעות, דעת רש"י ודעת רבנו תם. לפי רש"י מגביה רגל שמאל של ח עד למעלה, כלומר מגביה את הרגל השמאלית של החית מעל לאות ולדעת רבנו תם הוא מגביה באמצע הגג של החית. והתוספות אומרים, כי לפי פירושו של רש"י לא יתיישב כל כך הא דאמרינן בסוף הבונה (שבת קד ע"ב) כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זייני, שנמצא שנטול משהוא מאמצע האות ולא מן צדה. הציור לפירושו של רבנו תם בתוספות איננו מוכרח מתוך פירוש ר"ת כי מצויר כאן שתי זיינין ועליו כמין גג, אלא שכך מצוין אצל הרבה ראשונים (עיין לקמן). ובהלכות ספר תורה של רבנו תם, במחזור ויטרי, עמ' 655, מפורש כבר יותר: "וח' צריכה כעין חטרת גמל⁴ מעט גובה

4. הם דברי רבנו תם. לא ברש"י ולא בערוך ערך "חטר" לא הוזכרו גמל. וזה לשון הערוך: "פי' וזקפין מעט מעט לגגו של ח' במקל (כמקל) כלומ' שמראה אותו חוטר שחי הוא ברום העולם".

באמצעות גגה. וכן פירשו הקדמונים⁵ חטרי לה לגגה כעין חטרת לומר חי הוא ברומו שלעולם. ולא פירשו טעם. ורבנו זקיני (היינו רש"י) פירש חטרי כעין מקל כך (דל) [דלת].⁶ ואין נראין דבריו". ועיין שם שהשיג על רש"י.

ור' אלעזר ממין, תלמידו של רבנו תם, הוסיף קצת ביאור בשני הפירושים, ואמר בספר יראים השלם ח"ב סי' שצא, דף ריב סוף ע"א:

"ופי' חטרי כמו חטרת דגמל **הדרבורא** בלעז [עיין לקמן] מגביהין באמצע ח' של "אחד" כזה **ח** גבוה מעט. ויש מפרשים [היינו רש"י] חטרי כמו מקל דמתרגם חוטרא עושין בחי"ת של "אחד" כזה **ח** גבוה מעט. וירא שמים עושה שניהם כזה **ח** ואין בתוספת הזה קלקול האות."

ובפרטות אתה מוצא כל העניין בספר המנהיג, מהדורת רפאל, עמ' תריב-תריג, שאומר כך:

ואמ' בהקומץ רבא אמ' רב חזינא להו לספרי דוקאני (חביבי) דחטרי ליה לגביה דחית, כלומ' [חי ברומן] של עולם. פי' סופרים המדקדקים לכתוב כתב מיושר. ופר"ח כחטרת של גמל כל דרוכא דגביה כזה **ח** (והציוור משובש). ורבינו שלמה ז"ל פי' לשון דקל חוטרא עושין לח'. ורבינו יעקב⁷ פי' באמצע הח' כך (וחסר הציוור) והביא ראיה לדבריו דאיס' בו (דאיסבו = דאי סבור כזקנו ז"ל הוה ליה למימר תגיה דחית (בגבי ה' וד' תגיה ותגיה דר' שהוא בקרן זוית או בקרן הראשון או השני לאות וכן בק). ודין הד' לתתו במקום הפרדת הריש מן הדלת וכו')⁸ ומדאמ' וגגיה דחית אלמא רוצה לומ' אמצעיתו וכו' (ומביא את פרק הבונה, כמו בתוספות). ופר"ח לא יתכן דהוה ליה למימר דעבדי ליה לגביה דחית כי מחטרתא⁹ ומדאמ' דחטרי' לשון חוטרא משמע דהוא תרגום של מקל. ומנהג צרפת כרבינו יעקב כך ה' (ואינו מדויק!).

5. לא הגיע לנו לשונם.
6. כן תוקן במחזור ויטרי, ואין צורך, כי הכוונה: דל = דלת וקו מוארך, שהוא כעין ל, כעין מקל, בהלכות ספר תורה של רבנו תם, שגדפסו ב"גנזי ירושלים" קונטרס א (מהדורה חדשה בשם "כתבי יד הגניזה", גנזי ירושלים עמ' צו) בטעות: כעין מעקל כך **ח**.
7. והובא בקיצור בתוספות במנחות.
8. הלשון משובש, וצריך לתקנו; ועיין בשינויי הנוסחאות שם. ובנוסח א שם, עמ' תקצב, מבורר יותר: "מדלא אמ' תגה כתגיה דדלי"ת ותגיה דקו"ף ותגיה דה"א נאמ' (ואמ') גגיה".
9. אף כאן הלשון טתום, אבל אפשר שכבר רמזו כאן לשון רבים, שפירשנו בו את דברי ר"ח לקמן.

אף בעמ' תרכג חזר בעל המנהיג לתוכן הדברים וכתוב כל העניין בקיצור, ומסיק:
ולפר"ת כך עשויה ר"ח ולפר"ח כך היא עשויה
ר"ח מעט גובה באמצעיתה כנוו חטוּרַת גמל

כאן אינו מקשה על פירוש ר"ח שום קושיא, ועוד שאין הבדל רב בין פירושו של רבנו תם ובין פירושו של ר"ח אלא מעט: אם הבליטה שבאמצע החית היא גדולה או קטנה מעט; אם היא כמו מקל דק או עבה.

רבנו תם מסתייע מדברי התלמוד בהבונה דף קד ע"ב, שאם נוטלים את הגג של החית נשארים שני זיינים, ולרש"י קשה שאם נוטלים את הבליטה מן הצד אין נעשים שני זיינים. אבל לדעת רבנו תם נוחא.

לא ניכנס כאן לפרש את דברי רש"י, שבוודאי ידע את דברי התלמוד בהבונה, אלא שתלוי כנראה בפירוש נוטלין לגגיה.

על כל פנים, אצל הראשונים מובאות שתי דעות, של רש"י ושל רבנו תם. וכך הן הובאו למשל בספר התרומה, דפוס וארשא סי' ריא, דף עד ע"ג-ע"ד, ומסיים: "ויש שעושים שניהן להוציא מספק כזה" (ואין הציור בספר. והפשרה היא כמו בספר יראים). ועל שיטת רבנו תם נאמר ב"אור זרוע" ח"א, סי' תקמט: "וכן נמצא בשם הגאונים". לא דברי ר"ח במקורם ואף לא דברי הגאונים הגיעו אלינו לפי שעה. אבל ברור לפי ספר המנהיג, שיש שלוש שיטות בפירוש דברי רב אשי: של רש"י, של רבנו תם ושל ר"ח. וכאן יש לנו לעיין בתולדות כתיבת החית.

לא נעסוק בכל התפתחות הכתיבה, אלא ניטול, למשל, את המגילות הגנוזות. במגילת ישעיהו ב וגם א ובמגילת ההודיות יש כמעט צורה אחת לאות חית: גג ישר ושתי בליטות על גביו, היינו מצד ימין ומצד שמאל. רש"י אומר "מקל", ואמנם הבליטות הן כמו מקל; אלא שהן משני צדי האות, לא בצד אחד בלבד!

כיוצא בזה בדורא אירופוס. אבל בכתובת בית הכנסת של חבר יש כבר בליטה אחת; אמנם זה מזמן מאוחר יותר, אבל אף בפפירוס נש החית היא כמו של רש"י.

הווי אומר, שבכתיבה חפשית אפשר היה לכתוב כך או כך, ואמנם כתבו בצורות שונות. אבל במגילות הגנוזות הכתיבה היא מלכותית יותר, מהודרת יותר.

נחזור אפוא לדברי רבנו חננאל. הוא אומר, שגג החית הוא כמו חטוּרַת של גמל. הראשונים חשבו על חטוּרַת אחת שיש לגמל, ועל כן ציירו את החית כך בבליטה אחת. ויצא שאין אף הבדל גדול מאוד בין פירושו ובין פירושו של רבנו תם, אבל רבנו חננאל חשב על גמל שיש על גביו שתי בליטות, היינו גמל שיש לו שתי דבשות, והוא ראה גמלים כאלה בצפון אפריקה.

ואמנם הרפת עין על טבלת הכתב מראה לנו, שהיו כותבים כך את החית במשך זמן רב. כיצד נשתנה הדבר אין זה מענייננו, והוא אף טבעי.

נחזור לרגע לאותה תיבה קשה שבספר יראים ובספר המנהיג. זה אומר "הדרבורא" וזה אומר "כל דרוכא". ועלינו לעיין בפירוש רש"י למקרא ולמשנה, ושם

וזה פשוט וברור. ואיני יכול לבאר כאן את דעת כל הראשונים בפירוש העניין כאן, שיש שמעיינים על רש"י במנחות בלשון זהירה, ויש שכותבין בלשון ברורה נגד רש"י; והתנגדותם אינה מוכרחה, כמו שכבר רמזתי למעלה.

לשני המקומות שהתלמוד מדבר על ההא והקוף רמז רב בנימין בר שמואל בסליחה ליום חמישי של עשרת ימי תשובה, והיא מתחילה: "אמה הרואה בעלבוך נעלבים", ידיעות המכון לחקר השיירה העברית בירושלים, ספר שישי, עמ' קיט, שאמר:

חזקתך ומדתך לטהר עבדיך
אתה לבדך ואין בלעדיך
רוצה בתשובת באי עדיך
הה"י והקוף הן הן עדיך

כלומר, שתי האותיות מעידות שאתה רוצה בתשובת רשעים, שיטהרו. ואנו חוזרים להלכה. הרבה נכתב על כתיבת האותיות בספר תורה. ואף על החית, כמובן. אבל מדברי רב אשי אנו למדים, שלא הייתה כוונה להקפיד על זה, וכל שכן לפסול ספר תורה שהחית לא נכתבה בו כמו הסופרים הדקדקנים. (וכמות שכתבו למשל המאירי והרא"ש ועיין בבית יוסף ובית חדש באורח חיים סי' לו.) ורמב"ם בהלכות ספר תורה אינו מזכיר כלל את החוטרת, וכותב שאין לכתוב אות שאיננה כצורתה ואפשר לטעות בה.¹⁶ וכיוצא בו בשולחן ערוך אורח חיים סי' לו, בניגוד לטור אורח חיים, שמזכיר את הדעות של רש"י ושל רבנו תם. נחזור לעיקרנו: הפליאוגרפיה מסייעת לנו לעמוד על עיקרי הדברים, ועיון בטבלת הכתיבה מאירה את עינינו.

ובוא וראה, אף בדפוסים נשתנו הדברים: בדפוסים הראשונים של ויניציה, בבלי וירושלמי וספר השורשים של רד"ק וכיוצא בהם, נכתבה החית בשתי בליטות, אמנם קטנות מאוד אבל רישומן ניכר; ויש שאין להן בליטות כלל. מה אירע לאותיות?

16. הרמב"ם בפרק יא מהלכות שבת הלכה יג מזכיר אם חלק את גג החית ובעשה שני זייגין (שבת קד סע"ב); ובהלכות תפילין פרק א הלכה יט כתב: צריך להזהר בצורת האותיות שלא תדמה היוד לואו... (שבת קג ע"ב); אבל את דברי רב אשי לא הזכיר. ועיין הלכות ספר תורה פו, ס; פח, א, אות טו.

לאחרונה נתפרסמו ספרים על דיני האותיות וצורתן, כגון שערי בינה, ירושלים התשמ"ז, עמ' קלט ואילך בנוגע לחית, וכן אותיות הרב, ירושלים תשנ"א, עמ' קלה, ובהם דובר על צורות שונות של החית; אבל צורה כגון זו של ר"ח, כפי שהסברתי אותה, לא הובאה. על צורה אחרת של האות ח עיין בפחד יצחק לר"י למפרנסו ערך 'ספר' דף קמא ע"א ואילך.

כלום נשחקו הבליות, או שלא הקפידו על זה? אפשר שתחילה ביקשו לכתוב אותיות יפות, והמסורת של המחוקקים הייתה בשתי בליטות, ולאחר מכן ויתרו על זה. וכיוצא בזה במשנה כתב־יד קאופמן, כתב־יד מהודר, והנה אתה מוצא שם בעמוד אחד שלוש צורות של האות חית; כל שכן בכתבים אחרים.

והרי כמה הערות נוספות:

- א. כל דרובא שבמנהיג אינו לשונו של ר"ח אלא של המנהיג.
- ב. פירוש הקושיה הוא: לפי רש"י ורבנו תם יש לנו כאן שם פועל מן השם חוטר. אבל לפי פירוש רבנו חננאל צריך שיהיה כאן לשון רבי, מחטראתא.
- ג. במנהיג עמ' תקצב הנוסח הוא: "חזינא להו לספרי דוקני לבי חביבי, דודי ר' חייא" (והוא פירוש). בעמ' תריב: "חזינא להו לספרי דוקאני חביבי".
- ד. במחזור ויטרי, עמ' 655, סותרים את פירוש רש"י ואומרים, שלפי דבריו צריך היה לומר תגא דחית ולא גגו, ומוסיפים: "ופר"ח גורסין בהבונה כן גבי ח' גגו גבי ד' תאגיה".

והנה לפנינו בר"ח בשבת אין כל דבר על החית אלא על הדלת, וזה לשונו: "ופריק רבא כגון שהיה ספר חסר לריש ובא להגיהו שנטלו לגגו של דל"ת ועשאו שם רי"ש והשלימו לספר וכו'. וי"א כיון שנטלו לתגו של דל"ת מחקו וכתבו רי"ש". הלשון בפירוש הראשון שנטל לגגו הוא תיקון של המגיהים בדפוס, וההגהה הזאת אינה נכונה, וצריך לומר לתגיה, כמות שהוא במחזור ויטרי. וההפרש בין פירוש ראשון לשני הוא: לפי הפירוש הראשון נטל משהוא מראש הדלת ונעשה ריש, ואילו לפי הפירוש השני מחק מן הדלת וכתב ריש. כדברי מחזור ויטרי כתוב בקרית ספר של המאירי חלק א מאמר שני ראש חלק א: "וזהו שקורין לה גג שהוא באמצע הגג אלו היה בא בראשי הגג היה קורא לה תגא".

מתוך מאמרו של אביגד, לעיל, הערה 2. יש לציין שב'פשר נחום' החי"ת היא בעלת שתי קרנות, כפי שיטת רבנו חננאל!

א	ב	ג	ד	ה	ו
א א א	א א א א א	א	א א א	א א א א	א א א א
ב ב ב	ב ב ב ב ב	ב	ב ב	ב ב ב	ב ב ב
ג ג ג	ג ג ג ג	ג	ג ג	ג ג ג ג	ג ג ג
ד ד ד	ד ד ד ד ד	ד	ד ד	ד ד ד ד	ד ד ד
ה ה	ה ה ה ה ה	ה	ה ה	ה ה ה ה	ה ה ה
ו ו ו	ו ו ו ו ו ו ו	ו	ו ו	ו ו ו ו ו ו ו	ו ו ו
ז ז ז	ז ז ז ז ז ז ז	ז	ז ז	ז ז ז ז ז ז ז	ז ז ז
ח ח ח	ח ח ח ח ח ח ח	ח	ח ח	ח ח ח ח ח ח ח	ח ח ח

סור א: מגילת ישעיהו השנייה — סור א: מגילת בני אור בבני חושך — סור ו: מגילת חיצונית לבראשית — סור ו: פשר חבקוק — סור ו: חידויות, סופר ראשון — סור ו: חידויות, סופר שני.

XXV	XXIX	XXX	XXXI	XXXII	XXXIII	XXXIV	XXXV	XXXVI
א	א א	א א	א א א	א א א	א	א א א	א א א א	א א א
ב	ב ב	ב ב	ב ב ב	ב ב ב	ב ב	ב ב ב	ב ב ב ב	ב ב ב
ג	ג ג	ג ג	ג ג ג	ג ג ג	ג ג	ג ג ג	ג ג ג ג	ג ג ג
ד	ד ד	ד ד	ד ד ד	ד ד ד	ד ד	ד ד ד	ד ד ד ד	ד ד ד
ה	ה ה	ה ה	ה ה ה	ה ה ה	ה ה	ה ה ה	ה ה ה ה	ה ה ה
ו	ו ו	ו ו	ו ו ו	ו ו ו	ו ו	ו ו ו	ו ו ו ו	ו ו ו
ז	ז ז	ז ז	ז ז ז	ז ז ז	ז ז	ז ז ז	ז ז ז ז	ז ז ז

סור ו: קטע מספר שמות, ממורבעת — סור א: מכתב ברכוסבא — סור א: מכתב בית משכו, גוף המכתב — סור א: מכתב בית משכו, חתימות העדים — סור ו: חתה ארמי, גוף החתה — סור א: החתימות שעל החתה הארמי — סור ו: קטע מדורא־אברופוס — סור א: כתובות משוחות מבית־שערים — סור א: כתובת חזקיה מבית שערים.